

חול בגני הילדים-

חוות דעת היחידה האזורית לאיכות הסביבה בשרון

ינואר 2015

בשנים האחרונות אנו עדים לשינויים דמוגרפיים ותרבותיים בישראל ככלל ובערים בפרט, אשר מאופיינים בין השאר בבנייה מאסיבית וצמצום שטחי הטבע בערים, ובמקביל בהתפתחותה של תרבות צרכנית אשר הולכת ומתרחקת מן המגע עם הסביבה הטבעית.

אם בעבר, ילדים היו מבלים את מרבית הזמן בחוץ- בחצר הבית או הבנין, במשחקים בשכונה או בטיולים בסביבה הקרובה והרחוקה, הרי שכיום זמן רב משעות הפנאי מופנה לפעילות בתוך הבית, לעתים קרובות מול מסכים (טלוויזיה, מחשב, טלפון), והחיבור אל מה שקורה מחוץ לקירות המבנה הולך ומתרחק.

סביבת הילד הפכה להיות מאד מלאכותית- הטבע נתפס כדבר "מלכלך" והילד נוגע כמעט אך ורק בדברים קנויים וארוזים היטב, החשיפה לטבע היא יותר ויותר דרך המסך, ופחות באמצעות חקר וגילוי בסביבה הטבעית, הפלסטיק על מגוון צורותיו הפך להיות החומר המרכזי שהילד פוגש כבר מגיל צעיר במקום לחוות את הצורות המשתנות של אדמה, חול, אבנים וצמחים.

למוסדות החינוך, בעיקר בגיל הרך, ישנה חשיבות קריטית בחשיפת הילדים אל החוץ ואל הטבע.

זו אולי ההזדמנות היחידה של הילד לגעת באדמה. אולי ההזדמנות היחידה להקים גינת ירק ולגלות איך הצמחים גדלים, מאין המזון באמת מגיע, ואיך החרקים הם חיוביים ועוזרים לטבע להפוך למערכת שלמה ונהדרת.

חצר הגן היא ההזדמנות של הילד להפעיל את כל החושים, לגעת בחול ובאדמה, לחקור, לחוות ולמצוא (ולהמציא) המון הפתעות.

אנו מעוניינים לפתח זהות סביבתית אצל הילדים, כדי שיגדלו עם זיקה לטבע ולא מנוכרים לסביבה הטבעית. אנו מעוניינים שהילדים יגדלו להיות אנשים ערכיים, שיודעים להעריך את משאבי הטבע אשר נמצאים סביבנו.

מנקודת המבט שלנו, כמובילי קיימות ברשויות מקומיות, גן הילדים עם החצר הטבעית- עם אדמה, חול, עצים ומשחקים, מספק לילדים בעיר, אשר רובם גרים כיום בבניינים ויוצאים פחות החוצה, הזדמנות לבלות בחוץ ולזכות לחוויית ילדות כפי שהייתה לרבים מאיתנו בצעירותנו.

חצר הגן צריכה להיות מקום אמיתי.

מצע מלאכותי, של גומי או של דשא סינתטי, לא ייתן לילד את החוויה הזו.

מצורף להלן מידע בנושאים הבאים:

- החשיבות הרבה של החול להתפתחות הילד- מתוך אתר משרד החינוך.
- מחקרים המעידים על החשש מפני גומי ודשא סינתטי כחומרים מסרטנים.
- כיצד להימנע ממפגעים תברואיים במצע של חול בגן הילדים.

מגדל 58, רעננה

09-7711340 | פקס: 09-7714179

היחידה האזורית לאיכות הסביבה בשרון

רעננה כפר-סבאן הוד-השרון | כוכב-איר צור-יגאל | מ.א. דרום השרון | מ.א. חוף השרון

חשיבות החול בגן הילדים

חצר הגן היא חלק בלתי נפרד מהסביבה החינוכית של הגן ומאפשרת מרחב להתפתחות הילד. בחצר מתרחשות פעילויות משחק חווייתיות רבות שחלל הגן צר מלהכיל. במרחב הפתוח של החצר יכולים הילדים לשחק ולהתנועע באופן חופשי, להשתמש באביזרים גדולים ובמתקני המשחקים והם שוהים במגע ישיר עם הטבע.

מהי התרומה של המשחק בחול להתפתחות הילדות והילדים?

- מבחינה חושית**
  - קיימת חשיבות גדולה מאד לחשיפת הילד לחומרים בעלי מרקמים שונים. לחול יש מרקם ייחודי שאין לו תחליף שהחשיפה אליו כחומר הקיים בכל סביבה בה אנו נמצאים, הינה חשובה במיוחד. החול מספק לילד חוויה החשובה להתפתחותו החושית התקינה ובפרט, לילדים המתמודדים עם קושי בוויסות חושי.
- מבחינה מוטורית**
  - לחול במרחב הגן ישנה תרומה משמעותית להתפתחות המוטורית התקינה של הילד לרבות חיזוק חגורת הכתפיים, תנועה והליכה במרחב והפעלת כלל איברי הגוף, כאשר החול מפעיל לחץ נגדי על ומאפשר לילד לפתח שיווי משקל, יציבות ארגון הגוף וחיזוק השרירים.
- מבחינה רגשית**
  - מבחינה רגשית לחול במרחב הגן יש אפקט של ריכוז ורוגע. בארגז החול הילד יכול לבטא כעסים ותוקפנות ע"י בנייה והריסה של מבנים בחול וקבירת חפצים בתוך החול.

- מבחינה קוגניטיבית**
  - החול במרחב הגן מעודד מיון וחשיבה יצירתית. יכולת החול להשתנות ולהתאים לכלים שונים מעוררת מחשבה ומאפשרת למידה של מושגי יסוד וחוקי טבע. בארגז החול ילדים יכולים לחקור, לבנות ולהרוס תוך הפעלה של הדמיון.
- מבחינה חברתית**
  - ארגז החול מזמן אינטראקציות חברתיות בזמן שהילדים משוחחים בניהם, יוצרים דברים במשותף, מחלפים כלים אחד עם השני. כמו כן, ארגז החול מייצר קונפליקטים חברתיים שפתירתם הינה בבחינת רכישה של כישורים חברתיים.
  - מתוך הכרה בחשיבות המשמעותית של החול במרחב בגן הילדים (גילאי 1-6) כיום ישנה מגמה להכניס את החול גם לבתי ספר היסודיים.
  - העובדות מצביעות בברור שארגז החול הינו כלי הכרחי הנותן מענה יחודי לצרכים ההתפתחותיים השונים. בכל גן ילדים אנו ממליצים שלא להחליפו במשטח סינטטי שאינו נותן מענה לצרכים הללו.

כל שכן, שמשטחים סינטטיים לדוגמת משטחי גומי או דשא סינטטי נמצאו כפולטים חומרים מסרטנים (מתוך אתר משרד החינוך- האגף לחינוך קדם יסודי):

[http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/KishureyHaim/ChinuchSv\(ivati/MerhavimTiveiimBeHatser.htm](http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/KishureyHaim/ChinuchSv(ivati/MerhavimTiveiimBeHatser.htm)

הימצאותם של חרקים בארגז החול בגן

רובם המוחלט של החרקים והחיידיקים אינם יכולים לשרוד בארגז החול מאחר וגרגרי החול גדולים יחסית, המים מחלחלים במהרה והמצע לא שומר על רטיבות לאורך זמן.

יתושים- לא נמצאים בארגז החול, שכן זחלי היתושים מתפתחים במים עומדים בלבד. בחצר הגן יש שפע צעצועים, עציצים ומיכלים העלולים לאגור את מי הגשמים או ההשקיה ולהפוך לבית גידול מתאים לזחלי היתושים. היתושים הבוגרים אינם נוטים להתרחק ממקום בו גדלו הזחלים, ולכן אם הם מצויים בשטח הגן סביר להניח כי מקור היתושים הוא מים עומדים בגן או בקרבתו.

בעוד מרבית היתושים המקומיים עוקצים במהלך הלילה, היתוש הנמר האסייתי פעיל במהלך היום ונפוץ מאוד באזור השרון. ניתן להימנע מעקיצות על ידי בדיקה פעמיים בשבוע כי אין מים עומדים בשטח הגן וסביבו.

פשפשים- הסבירות להימצאותו של פשפש המיטה בחול (המין היחיד הניזון מדם בני אדם ויונקים) הינה אפסית, שכן הוא נמצא בעיקר במערות, מחילות ובתים- אזורים מוצלים בהם הלחות גבוהה.

פרעושים- פרעושים הינם טפילים החיים של גופם של יונקים ככלבים וחתולים ובדרך זו עלולים להגיע לחצר הגן. תאורתית, זחלי פרעושים עלולים להתפתח בחול, אך זקוקים לסביבה עם רמת לחות גבוהה.

ניתן למנוע הימצאותם של פרעושים בחצר הגן על ידי שתי פעולות פשוטות:

חול במרחב הגן- במידה וגורפים את החול כל מספר ימים כמומלץ, מורידים משמעותית את רמת הלחות (כאמור זחלי הפרעושים זקוקים לסביבה בעלת רמת לחות גבוהה).
ארגז חול- כיסוי הארגז כאשר איננו בשימוש לא יאפשר גישה לחתולים הנושאים עליהם פרעושים.

לסיכום- גירוף החול במרחב וכיסוי ארגז החול באופן קבוע צפויים לתת מענה לבעיית הפרעושים.

אז מה עושים?

כפי שצינו החול הינו אלמנט חשוב ומשמעותי עבור התפתחות הילד ומצד שני עלול להפוך למפגע אם לא מטופל כראוי.

להלן עיקר ההנחיות מתוך חוזר מנכ"ל של משרד החינוך:

11.4.3 ארגז חול

א. הבעלות תדאג שארגז החול ימולא כדי שני שלישים מבית קיבולו. סוג המילוי יהיה חול נקי. יש לנקות את החול פעמיים בשנה לפחות. רצוי להתקין סכנת צל מעל לארגז החול.

ב. בתחילתו של כל יום לימודים יש לגרף את החול שבארגז על ידי מבוגר ולאחסן את המגרפה במקום בטוח, ויש לסלק מארגז החול את הלכלוך ואת החפצים הזרים. בסיום יום הפעילות

יש לכסות את ארגז החול בכיסוי מאוורר. אם אין משתמשים בארגז החול במהלך היום, יש להקפיד לכסותו.
ג. אם מזהים בארגז החול פרעושים וצרכים של בעלי חיים, יש לזמן תברואן/וטרינר מהרשות המקומית לניקוי החול ולטיפול בו. במידת הצורך על הרשות/הבעלות להחליף את החול לחול נקי וחדש.

לסיכום, ע"מ להמשיך וליהנות מארגז החול ללא הפיכתו למפגע יש להקפיד ולמלא את ההנחיות של משרד החינוך:

- לנקות את החול פעמיים בשנה.
  - לגרף את החול במרחב החצר כל בוקר בסיום יום הפעילות ולכסות את ארגז החול בכיסוי מאוורר.
  - אם מזהים בארגז החול פרעושים וצרכים של בעלי חיים, יש לזמן תברואן מהרשות המקומית לניקוי החול ולטיפול בו.
- פעולות פשוטות אלו יאפשרו לילדים להמשיך וליהנות מהיתרונות ההתפתחותיים הרבים שמספק החול.

בכל שאלה ניתן לפנות לצוות המקצועי של היחידה האזורית לאיכות הסביבה בשרון-

יעל הולנדר, הדס מרשל, יעל אוסרווסר והילה רוטברט - 09-7719996

מייל: sviva.migvan@gmail.com

נכתב וסוכם ע"י צוות היחידה האזורית לאיכות הסביבה בשרון.

מקורות מידע:

- "להחזיר את החצר לגן" דר אסתר ברוקס
  - "הדרכת הורים - כיצד מסבירים להורים ש"לכלוך" זה טוב לילדים שלהם? חול, ארגזי חול, "לכלוך" או כלי להתפתחות הילד?" מרכז הרפז בע"מ, מיכל הרפז ושלי נער
  - ייעוץ אקולוגי- ליאוניד פרידמן, אנטמולוג אוניברסיטת תל-אביב
  - אתר משרד החינוך- האגף לחינוך קדם יסודי:
- <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/KishureyHaim/ChinuchSvivati/MerhavimTiveiimBeHatser.htm>

חפשו אותנו "איכות הסביבה בשרון"